

VERGİ AFLARININ NEDENLERİ VE MÜKELLEFLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Prof. Dr. Zeki DOĞAN*
Ramazan BESEN**

ÖZET

Genel olarak vergi afları, vergi önünde eşitliği zedeleyen, dürüst mükellefleri cezalandıran adaletsiz uygulamalar olarak algılanmaktadır. Buna rağmen hükümetler tarafından siyasi, sosyal, ekonomik, teknik ve idari, mali ve psikolojik nedeler ileri sürülerek sürekli olarak vergi afları çıkarılmaktadır. Çıkarılan bu afların mükellefler üzerinde olumlu ve olumsuz bir çok etkisi bulunmaktadır. Bu çalışmada ise, vergi aflarının çıkarılma nedenleri ve mükellefler üzerindeki etkileri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Afları, Vergi Aflarının Etkileri

ABSTRACT

THE REASONS OF TAX AMNESTIES AND THEIR EFFECTS ON TAXPAYERS

Generally, tax amnesties are considered as unjust applications that damage the tax equality and penalize honest taxpayers. However, tax amnesties have been issued frequently by governments with some political, social, economic, technical, managerial and psychological reasons. There are many positive or negative effects of this tax amnesties on taxpayers. In this study it is aimed to give information about the reasons of issuing the tax amnesties and their effects on taxpayers.

Key Words: Tax, Tax Amnesties, The effects of The Tax Amnesties

* Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, zdogan@nigde.edu.tr

** Niğde Üniversitesi S.B.E. İşletme Anabilim Dalı, ramazanbesen@mynet.com

1. GİRİŞ

Vergi, devletin veya yetkili kamu kuruluşlarının üstlendikleri sorumlulukları gerçekleştirmek için gerçek ve tüzel kişilerden kanun gücüyle ve yine kanunda öngörülen esaslar ışığında özel bir karşılık hakkı vermeksizin aldığı para şeklindeki ekonomik değerlerdir (Orhaner, 1997:127). Anayasamızın 73. maddesinde vergi ödevi başlığını taşıyan bölümde, ülke sınırları içinde yaşayan ve kamu hizmetlerinden yararlanan herkesin mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Madde hükmünden de anlaşıldığı gibi kamu hizmetlerinin finansman kaynağı olan vergilerde, devlet ile kişiler arasında bir alacak, borç ilişkisi doğmaktadır. Bu ilişkinin başlangıcı, vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi ile başlamakta ve yine mükellef açısından vergi borcunun, idare açısından da vergi alacağının ortadan kalkmasıyla sona ermektedir.

Vergi alacağının ortadan kalkmasının en doğal yolu veya normal olanı ise, vergi borcunun mükellefçe ödenmesidir. Ancak, bazı durumlarda mükellef, vergi borcunu ödemesine dahi zamanaşımı, terkin, vergi affı gibi doğal olmayan nedenlerle de vergi alacağı ortadan kalkabilmektedir. Bu çalışmada ise, vergi alacağının ortadan kaldıran söz konusu doğal olmayan nedenlerden biri olan vergi afları, nedenleri ve mükellefler üzerindeki etkileri ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. GENEL OLARAK AF VE VERGİ AFFI KAVRAMI

Kelime olarak bir suçu, bir kusuru veya bir hatayı bağışlamak(Narinoğlu, 1991:26) olan af, geniş anlamıyla yapılmakta ya da yapılacak olan suç kovuşturmasından ve hüküm altına alınmış bir cezanın bir bölümünün ya da tümünün yerine getirilmesinden adalet ve toplum yararı kaygısıyla vazgeçilmesi(Ana Britannica, 1993:115) olarak tanımlanmıştır.

Konuya vergi affı açısından bakıldığında bu konuda net bir tanım yapılmadığı gibi, çeşitli tanımlarla da kapsamının daraltıldığı veya genişletildiği gözlenmektedir. Örneğin, bir tanımda vergi affı, vergi kanunlarına aykırı hareket edenlere uygulanan idari ve hukuki yaptırımların ortadan kaldırılması(Bülbül, 2003a:206) olarak ifade edilmiştir. Tanım incelendiğinde vergi affının kapsamının, tüm kamu alacaklarını kapsamayarak, sadece uygulanacak yaptırımların kaldırılması ile sınırlandırıldığı görülmektedir.

Diğer bir tanımda vergi affı, devletin politik nedenlerle kamu alacağından vazgeçmesi olup, vergi borcunun ortadan kaldırılması yani silinmesi(Erginay, 2003:40) olarak ifade edilmiştir. Bu tanımda ise, vergi affının kapsamı sınır-

landırılmamış aksine, tüm kamu alacaklarının kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Buraya kadar yapılan tanımlamaların adı her ne kadar af olsa da, vergi affı kavramı ile kastedilen şey daha çok vergi borçlarının affı değil, gecikme zam ve cezalarının affı olmaktadır. Nitekim vergi hukukunda af, vergi kanunlarına uygun olarak tarh edilmiş vergilerin belli süreler içinde ödenmesi kaydıyla, bunlara ilişkin cezaların veya gecikme zamlarının tamamının veya bir kısmının tahsilinden vazgeçilmesi(Karabulut, 1996:11) olarak tanımlanmıştır.

Görüldüğü gibi af, esas itibariyle vergi cezalarını sona erdiren bir nedendir. Ancak, devlet bazen af ile tek taraflı olarak alacağından vazgeçebilmekte, cezaların yanında vergi asıllarının bir kısmını da affedebilmektedir (Karakoç, 2002:199). Öte yandan vergi aflarının kapsamına vergi cezalarının yanında asıllarının da dâhil edilmeye çalışılmasının temel amacı, ülkemizde olduğu gibi, vergi yönetiminin yetersizliğinden kaynaklanan olumsuz etkileri gidermeye çalışmaktır (Dönmez, 1992:21). Bununla birlikte, özellikle Türkiye gibi yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde gecikme faizlerinin affının bile aynı zamanda vergi aslının bir kısmının affı anlamına geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Karabulut, 1996:11-12).

3. VERGİ AFFI UYGULAMALARININ NEDENLERİ

Vergi affı uygulamaları incelendiğinde, bir vergi affına gidilip gidilmemesini etkileyen çeşitli nedenlerin bulunduğu görülmektedir. Bunların başında siyasi nedenler gelmektedir. Nitekim af kararı her şeyden önce siyasi bir nitelik taşımaktadır (Dönmez, 1992:48). Ancak, bunun yanında sosyal, ekonomik, mali, psikolojik, teknik ve idari nedenleri de göz önünde tutmak gerekmektedir. Çünkü bir vergi affı uygulamasına gidilmesinde, sayılan bu nedenlerden bir ya da birkaçı aynı anda bulunabilmektedir. Vergi aflarının temelini oluşturan bu nedenler aşağıda ayrı ayrı açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Siyasi Nedenler

Af, toplumların yaşadığı siyasi krizlerden sonra ortaya çıkan ve yatıştırıcı etkileri olan bir müessesedir. Gerçekten de, tahrik edici olayların üzerine bir örtü çeken af, geçmişin unutulmasını geleceğe umutla bakılmasını mümkün kılabilir(Bülbül, 2003a:207).

Gerek mali gerekse adli afların, değişen toplumda, toplumun yeni koşullarının gerisinde kalmış bulunan yasaların yol açtığı, sosyal ve siyasi yaraları

kapatmaya dönük bir girişim olduğu ve ilke olarak siyasi suçlar için çıkarıldığı bir görüş olarak ortaya çıkmıştır (Keleş, 2002:76).

Bir affın çıkarılıp çıkarılmaması veya çıkarılacak affın kapsamının belirlenmesi, tamamen siyasal bir karardır ve siyasal güçlerin elindedir (Arıkan ve Yurtsever, 2004a:63; Keleş, 2002:76). Özellikle hükümetler, dıştan gelen müdahalelerle el değiştirdiklerinde vergi aflarını, eski yönetimin mali işlemlerini tasfiye etmenin, gerçekleştirmeyi düşündükleri siyasi, ekonomik ve toplumsal programlar için şiddetle ihtiyaç duyulan finansmanın kısa sürede karşılanabileceği bir araç olarak kullanmışlardır (Bülbül, 2003a:208).

Bununla birlikte hükümetler, vergi afları yoluyla seçmenleri ile arasındaki sorunları çözebilmek ve bir anlamda toplumsal uzlaşmayı sağlayabilmek adına vergi aflarını siyasal bir tasarruf aracı olarak seçmenlerine yönelik olarak da kullanmışlardır. Nitekim ülkemizde de belirtilen sebeplerden dolayı siyasi partiler, vergi aflarını seçim dönemlerinde siyasal bir tasarruf aracı olarak yoğun bir şekilde kullanmışlar (Bülbül, 2003a:208) ve kullanmaya da devam etmektedirler.

Türkiye’de uygulanan vergi aflarına bakıldığında, ekonomik ve mali etkileri bakımından en kapsamlı vergi aflarının özellikle 4 tanesinin olağanüstü yönetimler döneminde çıkarıldığı görülmektedir. Söz konusu bu af yasalarından, 2431 ve 2801 sayılı af yasaları 12 Eylül döneminde, 281 sayılı af yasası 27 Mayıs döneminde, 218 sayılı af yasası da 27 Mayıs hareketinden sonra kurulun ilk sivil hükümetçe yine o dönemde çıkarılmıştır (Dönmez, 1992:50).

Gerçekten 1960 sonrasında siyasi düzenin bozukluğu, sık sık rejim değişikliği, devrimler, iç karışıklıklar toplumsal düzeni bozduğu gibi mali kurumları da büyük ölçüde etkilemiştir. Bu nedenle toplumsal barışı sağlayabilmek, hızlı bir gelir akışı yaratabilmek ve diğer meseleleri kısa sürede çözebilmek adına bu dönemde çıkarılan birçok af yasası belirtilen siyasi nedenlerin etkisi altında olağanüstü dönemlerde çıkarılmış ve çıkarılan siyasi nitelikteki afların kapsamına mali aflar da alınmıştır (Yalçın ve Başer, 1996:107).

3.2. Sosyal Nedenler

Vergi affı uygulamasına gidilmesinin sosyal nedenlerinin temelinde iki neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergiyle ilgili yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeyen ve idarece bu durumda oldukları belirlenememiş mükelleflerle, idarece denetlenebilen çok az sayıdaki mükellefler arasında

yaratılan eşitsizliğin giderilmesi, diğeri ise, beyana dayanan vergi sistemi- ni, gerek idaredeki gerekse yargıdaki çeşitli problemler nedeniyle etkili bir şekilde uygulayamayan ülkelerde sıkça görülen idari ve özellikle adli ha- taların ortaya çıkardığı adaletsizlikleri ortadan kaldırma çabasıdır (Özden, 1992:45).

Bununla birlikte ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olan T.C.K.'nın 44. maddesinde yer alan "kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" kuralının suni sonuçlar olarak nitelendirilebilecek ekonomik ve mali sonuçlar baki- minden uygulanması da bazı haklı sayılmayacak sonuçlara yol açabilecektir (Narinoğlu, 1991:27). Bu nedenle bu tür uygulamaların olumsuz etkilerini kısmen de olsa ortadan kaldırılabilme amacıyla vergi affı uygulamasına gidilmesi, sosyal açıdan vergi aflarının bir başka nedeni olacaktır. Diğer ta- raftan, geçmişte bilinçli olarak vergi kaçırmış olan veya bir kısım mali zor- luklar nedeniyle vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getiremediğinden dolayı gelirlerini beyan etmemiş veya eksik beyan etmiş olan mükellefle- re temiz bir sayfa açabilmek ve gelecekteki vergi sistemine uyumlu birer mükellef haline getirerek bu tür mükellefleri kayda alabilmek gibi sosyal amaçla da vergi affı yoluna başvurulabilmektedir (<http://idari.cu.edu.tr/igunes/makale/vergiaffi.doc>, 03.09.2005).

Bunlara ilave olarak vergi affı uygulamasının diğeri bir sosyal nedeni olarak, ceza hukuku yönünden getirilen af uygulamalarının vergi ile ilgili yükümlü- lüklerini yerine getiremediğinden dolayı sadece idarece verilen mali yap- tırımlara uğramış mükellefler yönünden yaşanan haksızlığı ortadan kaldır- ma çabası da gösterilebilir (Özden, 1992:46). Her şeyden önce vergi ilişkisi toplumsal bir ilişkidir ve toplumsal düzenin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ilişkiye aykırı hareket edilmesi, hem devletin mali yönden zarara uğra- tılmasına hem de kamu düzeninin bozulmasına neden olabilmektedir.

Kamu düzenini bozucu nitelikte olan vergi suçları, genel ceza hukukunun kapsamına girmekte ve yine ceza hukukundaki cezalar için geçerli ilkeler burada da aynen uygulanmaktadır (Kırbaş, 1997:176). İşte, ceza hukukuna yönelik olarak çıkarılan afa, sadece vergi idaresince verilen mali yaptırımlara maruz kalanlarla bu yaptırımların yanı sıra kamu düzenini bozdukları için ceza mahkemelerince verilen yaptırımlara uğramış mükellefler yönün- den bir adaletsizlik yaratılmış olacaktır (Özden, 1992:46). Bu nedenle de söz konusu adaletsizliği giderebilmek amacıyla vergi affına gidilmesi uygun olacaktır.

3.3. Ekonomik Nedenler

Vergi affı uygulamalarına neden olan ekonomik sebeplerin temelinde de iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki, belge düzeninin yerleşmemiş olması nedeniyle gizlenmiş gelirlerin, beyan edilmeyen servetlerin ve yasalara uygun düşmeyecek şekilde ülke dışına kaçırılan sermayenin, meşru ekonomiye kazandırılarak ülke içerisinde yatırıma dönüşmesini sağlamaktır (Bülbül, 2003a:207).

Özellikle 1970'li yıllarda yüksek bir enflasyonun varlığı, döviz darboğazı, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, servet beyanı uygulamasının yokluğu; büyük ölçüde beyan edilmemiş, ülke dışına çıkarılmış bu sebeple de vergilendirilememiş fonların oluşmasında etkili olmuştur (Narinoğlu, 1991:28). Vergilendirilemeyen bu fonların ekonomi üzerinde çok büyük zararları olmuş, özellikle de vergi adaleti ilkesini olumsuz şekilde zedelemiştir.

İşte bu nedenle, vergi aflarıyla, vergilendirilemeyen bu fonların olumsuz etkileri azaltılmaya çalışılmış, teşvik edici hükümler ve ceza tehdidinin azaltılmasıyla da bu tür gizli varlıkların ortaya çıkartılması ve meşru ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır (Dönmez, 1992:51-52).

Ekonomik nedenlerin ikincisi ise, gerek yüksek enflasyonun gerekse izlenen istikrarsız politikaların varlığı sebebiyle mükellefler üzerinde yaratılan olumsuz etkilerin giderilmesidir (Keleş, 2002:76). Söz konusu olumsuz koşullar mükelleflerin; gelirlerinin azalmasına, mali yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirememelerine, artan gecikme zammı ve faizlerle büyük bir borç yükü altında kalmalarına, üstelikte ekonomik hayattan çekilmek zorunda kalmaları sonucunun doğmasına neden olmuştur (Bülbül, 2003a:207).

Mükelleflerin iş hayatından çekilmesi, bazı ekonomik sorunların çözümünü kolaylaştırır da vergi tabanının daralmasına, kamu gelirlerinin azalmasına dolayısıyla gelecekteki kaynak ihtiyacının fazlasıyla artmasına neden olacaktır (Özden, 1992:41).

Belirtilen sebeplerle vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getiremeyen mükelleflerin, söz konusu yükümlülüklerinin ve yaptırımlarının bir kısmının bağışlanmasıyla ekonomik hayattan çekilmelerini önleme amacı, vergi aflarının ekonomik nedeni olmuştur.

Nitekim ülkemizde özellikle 1980'den sonra peş peşe çıkarılan 2431 ve 2801 sayılı af yasalarının gerekçesini yukarıda belirtilen ekonomik sebep-

ler oluşturmuştur. Bu af yasalarından ilki olan 2431 sayılı kanunun gerekçesi olarak, gerek servet unsurlarının beyan dışı kalmış olanlarının gerekse kayıtlara intikal etmemiş emtianın belli oranlarda vergilendirilerek kayıtlara alınması ve bunlardan doğan kazançların ekonomik hayata çekilmesi; af yasalarının ikincisi olan 2801 sayılı kanunun gerekçesi olarak da, izlenmekte olan istikrarsız politikalar nedeniyle vergi borçlarını ödeyemeyen mükelleflerin faizsiz olarak borçlarının konsolide edilmesi amacı gösterilmiştir (Yalçın ve Başer, 1996:107).

3.4. Mali Nedenler

Devletin vergi affı uygulamasına başvurmasının en temel nedeni, kamu ihtiyaçlarının gerektirdiği maliyete gönüllü katılımın yetersiz kalması sebebiyle artan gelir ihtiyacını karşılamaktır (www.eso-es.net/kurumsal.htm, 24.11.2005). Özellikle denetimlerin yetersiz oluşu, etkili bir bilgi toplama sistemine sahip olunmayışı, otokontrolü sağlayacak belge düzeninin yerleşmeyişi gibi sebeplerle devlet, vergi gelirlerinin önemli bir kısmını kaybetmektedir.

İşte, bu gibi durumlarda, kamu gelirleri ile giderleri arasındaki dengesizliği gidermek, devletin ihtiyaç duyduğu geliri kısa sürede tahsil edebilmek gibi amaçlar, vergi aflarını cazip hale getirebilmektedir(Özden, 1992:38). Çünkü, bir vergi sisteminde kısa sürede, gelir artışının sağlanması kolay olmadığı gibi vergi sisteminin aksayan yönlerinin de belirlenip düzeltilmesi mümkün değildir (Dönmez, 1992:52).

Bazı durumlarda devletin gelire olan ihtiyacı çok şiddetli olabilmektedir. Özellikle ülkedeki ekonomik, sosyal ve politik koşullar vergi oranlarını artırma, bütçe kısıntılarına gitme gibi uygulamalara imkân vermeyecek kadar kötü ise bu ihtiyaç daha da şiddetlenmektedir(Dönmez, 1992:52). Bu durumda devlet, alacağının bir kısmından vazgeçmek suretiyle, vergi aflarını finansman ihtiyacını karşılayacak bir gelir aracı olarak görebilecektir.

Mali amaçlı af uygulamaları ile bir yandan yakalanamayan vergi kaçakçılarının gönüllü olarak ortaya çıkarılması amaçlanmakta, diğer taraftan kaçırılan vergilerin beyan edilmesi durumunda cezalarının bağışlanacağını bildirilmesi ile de, vergi gelirlerinin bir kısmının tahsil edilmesi hedeflenmektedir.

Diğer taraftan devlet, “vergi aslının zamanında ödenmesi” sonucunu elde edebilmek amacıyla yürürlükteki yasaları, ülkedeki ekonomik durumu ve mali idarenin çalışma koşullarını veya işleyişini göz önüne alarak, vergisini

zamanında ödemeyen mükellefler için, bazı kolaylıklar (vergi ile ilgili yükümlülüklerinin bir kısmının affedilmesi gibi) getirerek, alacakların zamanında tahsilini gerçekleştirebilmek amacıyla da vergi affı çıkarabilmektedir (Özden, 1992:38). Ayrıca, kesinleşmemiş olmasına rağmen gerek idareden, gerek hukuki sistemden gerekse de mükelleften kaynaklanan sebeplerle, tahsili imkânsız hale gelen alacakların tamamını veya bir kısmını tahsil edebilmek amacıyla da vergi affına başvurulabilmektedir (Palamut, 1992:8).

Yapılan açıklamalar özetlendiğinde vergi affı uygulamalarının, büyük ölçüde tahsilden umut kesilmiş alacakların hiç değilse bir kısmının tahsil edilmesi, kamu gelir ve giderleri arasındaki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla tahsilâtın hızlandırılması ya da alacağın zamanında tahsilinin sağlanması gibi mali amaçları taşıdığı sonucuna varılabilir (Özden, 1992:39).

3.5. Teknik ve İdari Nedenler

Vergi affı uygulamalarının hedeflerinden biri de vergi idaresi ve yargısının etkinliğini artırıp iş yükünü hafifletmektir. Türk vergi sisteminin istikrarlı bir yapı sergileyememesi, sürekli değişen vergi yasaları, vergi mevzuatının içinden çıkılmaz bir hal almasına bu sebeple de vergi sisteminin toplumsal bir mutabakatla yeniden ele alınmasını ve kalıcı hale getirilmesini kaçınılmaz bir zorunluluk haline getirmiştir (www.turmob.org.tr/turmob/basin.htm, 27.09.2005).

Bir taraftan vergi uygulamaları ile ilgili metinlerin yeterince açık olması, idare ile mükellef arasındaki yorum farkları diğer taraftan, denetim elemanlarının hem birbirleriyle hem de idareyle arasındaki görüş ayrılıkları sistemi daha da bozmuş, idare ile mükellef arasındaki ihtilafların da fazlasıyla artmasına ve sonuç olarak meselelerin yargıya intikal etmesine neden olmuştur (Korkusuz, 2003:78-79). İhtilaf yaratılan konuların yargıya intikal etmesi ise, mükellef sayısı giderek artan gerek sayı gerekse nitelik olarak yetersiz kalan üstelikte yeterli çalışma gücü olmayan vergi idaresi ile yargısının biriken dosyalarla büyük bir iş yükü altında kalmaları sonucuna yol açmıştır (Karabulut, 1992:30).

Vergi idaresi ve yargısının çok büyük bir iş hacmi altında bulunması; ihtilaflı kamu alacaklarının vergi yargısından geçerek tahsil aşamasına ginceye kadar çok uzun bir zamanın geçmesine, kamu alacaklarının takip ve tahsilinin gecikmesine ve dolayısıyla da her iki kurumun tamamen tıkanmasına neden olmuştur (Sayar, 1987:65; Keleş, 2002:77). Bu durumda yapılacak af sayesinde, idari açıdan birikmiş ve tahsili giderek güçleşen

vergi alacakları kısmen de olsa tahsil edilebilecek, sonuçlandırılmamış ve sonuçlandırılması fazla zaman alacak vergi işlemlerinin eritilmesi ve idarenin birikmiş iş yükünün azaltılması bakımından fayda sağlanmış olacaktır (Bülbül, 2003a:208). Öte yandan, mükelleflerin beyanına dayanan çağdaş vergi sisteminin işlemesi, etkili bir mali denetimi gerektirmektedir. Etkili mali denetimin sağlanması ise, iş yükü ağır olmayan ve yükümlüler hakkında sağlıklı bilgilere sahip mali idare ile mümkün olabilecektir (Özden, 1992:42).

Vergi sistemiyle ilgili olarak köklü reformların planlandığı dönemlerde yeni düzenlemelerin başarısı için, eski döneme ait dosyaların tasfiye edilmesi bir zorunluluk haline gelebilmektedir. Yine, vergi yönetiminin güçlendirildiği daha etkili hale getirilmeye çalışıldığı dönemlerde mükelleflerin yeni düzenlemelere uyum sağlayabilmesi ve eski kusurlu hareketlerinden vazgeçerek uyumlu birer mükellef haline gelebilmeleri için, bu reform hareketlerinin bazen vergi aflarıyla desteklenmeleri bir zorunluluk haline gelebilmektedir (Dönmez, 1992:53).

3.6. Psikolojik Nedenler

Vergi affı uygulamasında hedeflenen bir diğer amaç da mükellefler üzerinde psikolojik etkiler yaratmak suretiyle siyasi, sosyal, ekonomik, mali, idari ve teknik hedeflere ulaşmaktır.

Söz konusu hedeflere ulaşmak amacıyla uygulanacak vergi aflarının psikolojik nedenlerinin başında da, vergi ile ilgili ödevlerini yasal süresi içinde yerine getirmeyen veya eksik yerine getiren mükellef ve vergi sorumlularının, af uygulaması sonrasında mali yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirmesi amacı yatmaktadır.

Belirtilen amaçlarla uygulanacak vergi aflarıyla bir taraftan af uygulamasından yararlananların, af sonrasında daha sıkı izlenecekleri düşüncesiyle aynı hataları tekrarlamamaları ve sorumluluklarını yerine getirmede daha dikkatli davranmaları sağlanacak, diğer taraftan kayda girmeyen mükellefler üzerinde, bir gün bu durumlarının tespit edilebileceği, bu affın ortaya çıkmak için son şans olabileceği konusunda “belli mi olur” korkusu yaratılarak gerek servet unsurlarından beyan dışı kalmış olanların gerekse belgeye bağlanmadığı için kayıtlara intikal etmemiş olan emtianın ve bunlardan doğan kazançların bildirilmesi ve ekonomik hayata kazandırılması sağlanmış olacaktır (Keleş, 2002:76; Özden, 1992:47).

Vergi aflarının bir diğer psikolojik nedeni olarak, vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getiremeyen mükelleflerin çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalmaları ve yeni yükümlülükler altına girmeleri sonucu çalışma isteklerinin azalması, sisteme karşı olan olumsuzluklarının da giderek artması gösterilebilir. Bu durumda yapılacak bir afla hem bu tür kişilerin dürüst mükellef olmaları ve ekonomik hayata kazandırılmaları için bir şans tanınmış olacak hem de herhangi bir ceza tehdidi olmaksızın kendilerini eskisinden daha çok vergiye uyum göstermek zorunda hissetmeleri sağlanmış olacaktır (<http://idari.cu.edu.tr/igunes/makale/vergiiaffi.doc>, 03.09. 2005).

Yukarıda belirtilen söz konusu amaçlara rağmen, mükelleflerin “gelecekte nasıl olsa yeni bir af çıkar” beklentisinde olmaları, hükümetlerin de bu konuda gerekli tedbirleri almayı, üstelikte affı siyasi bir propaganda aracı olarak görmeleri aftan beklenen psikolojik etkiyi ortadan kaldırmaktadır.

4. VERGİ AFLARININ MÜKELLEFLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Vergi affı uygulamalarının toplumda yaşayan bireyler, tüzel kişiler ve devlet üzerinde olumlu veya olumsuz birtakım etkileri olmaktadır. Ülkemizde, uygulanan vergi aflarının yol açtığı bu etkiler konusunda yeterli araştırmalar yapılmadığı gibi net bir sonuçta ortaya konulmamıştır (www.turmob.org.tr/turmob/basin.htm, 22.09.2005; Yalçın ve Başer, 1996:110). Bu bakımdan bu çalışmada vergi aflarının neden olduğu etkiler, konuyla ilgili çeşitli yazarların görüşleri de dikkate alınmak suretiyle sosyal, ekonomik ve mali açıdan sınıflandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. Vergi Aflarının Sosyal Etkileri

Vergi aflarının sosyal etkilerini; olumlu ve olumsuz etkileri olmak üzere iki başlık halinde ayrı ayrı inceleyebiliriz.

4.1.1. Sosyal Açıdan Vergi Aflarının Olumlu Etkileri

Vergi aflarının sosyal açıdan olumlu etkileri, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1- Her şeyden önce bir kereye mahsus olarak çıkarılan ve aftan sonra daha katı ceza ve yaptırım mekanizmalarıyla donatılmış vergi afları, mükelleflerin vergi ödeme isteklerinde olumlu bir artışa yol açmıştır (Yumuşak, 1997:39)

2- Bir vergi sisteminde, vergi uyumsuzluğu göstermiş ancak geçmişte vergi kaçırmış olmalarının ortaya çıkmasının sebep olacağı yaptırımlar nedeniyle çekinen çok sayıda kişi bulunabilmektedir. Bu kişilerin bir kısmı bilinçli olarak vergi kaçırmış olabileceği gibi, bir kısmı da mali zorluklar içinde olma-

ları sebebiyle vergi yükümlülüklerini yerine getiremedikleri için gelirlerini beyan etmemiş veya eksik beyan etmiş olabilirler. Buna göre, bu kişilere temiz bir sayfa açmaları ve gelecekte vergi sistemi ile uyumlu birer mükellef olmaları için bir fırsat verilmesi ve böylece kayda alınmaları; gelecekte aynı toplam vergi gelirine daha düşük yasal vergi oranıyla ulaşılmasını sağlayarak, vergi affından dürüst mükelleflerin de yararlanmasını mümkün kılmıştır (Ekonomik Denge, 2003:32).

3- Vergi aflarıyla birlikte bireylerin artık vergi kaçırdıklarını gizlemek zorunda kalmamaları, vergi affından sonra daha sıkı uygulamaları içeren yeni bir vergi rejimini seçmelerini kolaylaştırmıştır (Bülbül, 2003a:209).

4- Vergi afları, vergi uyumsuzluklarının çözümünü sağlayarak hem vergi idaresi ve yargısının iş yükünü hafifletmiş hem de birikmiş faizler nedeniyle ağır kamusal yük altında ezilen mükelleflerin rahatlamasını sağlamıştır (Arıkan ve Yurtsever, 2004a:63).

5- Vergi afları, mükelleflere vergi ile ilgili beyannamelerini yeniden gözden geçirme fırsatı vererek mükelleflerin herhangi bir cezaya uğramadan geçmiş beyanlarını düzeltme ve kaçırdıkları vergileri ödeme olanağı bulmalarını sağlamıştır ([http://idari.cu.edu.tr/igunes/makale/vergi affi.doc](http://idari.cu.edu.tr/igunes/makale/vergi%20affi.doc), 03.09.2005). Nitekim 4811 Sayılı Vergi Barışı Yasası ile matrah artırımı yapılmasına olanak verilmiş; 1998, 1999, 2000 ve 2001 yılları için artırım yapıldığı takdirde vergi incelemesi ve tarhiyat yapılmayacağı hüküm altına alınmış ve dolayısıyla mükelleflerin getirilen vergi affı ile geriye dönük olarak vergiye ilişkin ödevlerini bir kez daha düzeltme ve ödeme imkânı elde etmelerine olanak tanınmıştır (Arıkan ve Yurtsever, 2004a:63).

4.1.2. Sosyal Açıdan Vergi Aflarının Olumsuz Etkileri

Vergi aflarının sosyal açıdan olumsuz etkileri, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1- Vergi afları ile yükümlü oldukları vergiyi ödemeleri gerekirken faizsiz olarak kullanan ve daha sonra aynı miktarda vergiyi ödeyen ya da çoğu zaman yakalanmadıkları sürece hiç vergi vermeyen mükellefler ödüllendirilirken, kendi iradeleri ile vergisini dürüstçe ödeyen mükellefler ile stopaj usulü ile vergilendirilen mükellefler cezalandırılmışlardır (Yalçın ve Başer, 1996:110).

2- Sürekli tekrarlanan vergi afları, vergi kaçakçılığı için uygulanan normal işlemin bu olduğu izlenimini uyandırmasına bağlı olarak dürüst mükelleflerin, vergi aflarının vergi kaçakçıları için bir ödül olduğu kendilerininse sö-

mürüldüğü hissiyle vergiye olan uyumlarının azalmasına neden olmuştur (Ekonomik Denge, 2003:33).

3- Af yasalarının özellikle sık sık tekrarlandığı ülkelerde mükelleflerin yeni af yasalarının çıkmasını beklemleri; cezaların caydırıcılık yönünü ortadan kaldırmış, kaçakçılık suçunun işlenmesini de teşvik etmiştir (Arıkan ve Yurtsever, 2004a:63).

4- Af yetkisinin sıklıkla kullanılması toplumda adalet, eşitlik ve yasalara olan güvenin azalmasına, dürüst mükelleflerin de vergilendirmeye karşı her zamankinden daha fazla tepkili davranmalarına neden olmuştur (<http://idari.cu.edu.tr/igünes/makale/vergi%20affi.doc>, 03.09.2005).

5- Mali suçlar, çoğunlukla bilerek, isteyerek kısaca bilinçli olarak ortaya çıkan suçlar olduğundan, adi ve siyasal suçlar gibi af kapsamına alınmaları beyannameli mükelleflerle, vergisi kaynakta kesilenler ile dolaylı vergi ödeyen mükellefler arasında ülkemizde var olan dengesizliği beyannameli mükellefler çıkarına büyük ölçüde bozmuştur (Keleş, 2002:83).

6- Vergi affi uygulamalarının artması vergilerini dürüst bir şekilde ödeyen mükelleflerin psikolojik açıdan etkilenmelerine, vergiye karşı gösterdikleri uyumun azalmasına bu durum ise, hem mükelleflerin vergi ödeme isteklerinin olumsuz şekilde etkilenerek daha az gelir beyan etmelerine hem de devletin uzun dönemde daha büyük gelir kaybına uğramasına neden olmuştur (Bülbül, 2003a:209; Yumuşak, 1997:40).

7- Ülkemizde kamu giderlerinin en önemli finansman kaynağı olan vergi gelirlerinin kayıt dışı ekonominin varlığı ve kaçakçılık gibi nedenlerle toplanamayışı, üstelikte vergi aflarıyla vergi sisteminin vergi kaçakçıları yönünden daha fazla çarpıtılması, vergisini dürüst bir şekilde ödeyen mükellefler açısından vergi yükünün daha da ağırlaşmasına neden olmuştur (Arıkan ve Yurtsever, 2004a:64).

4.2. Vergi Aflarının Ekonomik Etkileri

Vergi aflarının ekonomik etkilerini; olumlu ve olumsuz etkileri olmak üzere iki başlık halinde ayrı ayrı inceleyebiliriz.

4.2.1. Ekonomik Açıdan Vergi Aflarının Olumlu Etkileri

Ülkemizde uzun süre devam eden enflasyonun varlığı, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar pek çok işletmenin ödeme gücünü yaşamasına yol açmıştır (Keleş, 2002:76). Bu durum, işletmelerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini za-

manında yerine getirememelerine, üstelikte artan vergi borcu ve faizlerle birlikte kendi faaliyetlerini bile zor sürdürür bir duruma düşmelerine neden olmuştur (Bülbül, 2003a:207). Bu bakımdan, işte böylesi dönemlerde çıkarılan vergi afları ile sağlanan kolaylıklar, hem mükelleflerin ekonomik hayata dönerek faaliyetlerini sürdürmelerine imkân tanınmasında hem de vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirerek devlete gelir akışı kazandırılmaya başlanmasında yararlı olmuştur (Arıkan ve Yurtsever, 2004b:64).

4.2.2. Ekonomik Açıdan Vergi Aflarının Olumsuz Etkileri

Vergi aflarının ekonomik açıdan olumsuz etkileri, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1- Sık sık vergi affına başvurulması öncelikle dürüst mükelleflerin vergi aflarını devleti aldatanlar için bir imtiyaz olarak görmelerine neden olmuştur. Dürüst mükelleflerin böyle bir düşünceye kapılmaları; hem bu tür insanların vergi ödeme isteklerinin azalarak vergi kaçırmaya yönelmelerine hem de devletin vergi kaybına uğrayarak zamanla gelirlerinin azalmasına neden olmuştur (Yumuşak, 1997:40).

2- Vergi afları, vergisini düzenli olarak ödeyen mükellefler ile vergisini ödemeyip af kapsamından yararlanan mükellefler arasında haksız rekabet oluşumuna neden olmuştur. Vergisini düzenli olarak ödeyen mükellefler, ödedikleri vergi kadar kazanç kaybına uğrarken, vergi kaçıran mükellefler devlete ödemedikleri vergileri hibe kredi gibi kullanmış üstelik vergi aflarıyla ayrıca ödüllendirilerek farklı bir rant kollama faaliyeti yürütmüşlerdir (Bülbül, 2003b:182).

3- Siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların yaşandığı, vergi sisteminin adil olmadığı, vergi denetimlerinin yetersiz kaldığı ortamlarda vergi kaçakçılığının, piyasanın ekonomik koşullarına nazaran daha az riskli yani büyük ölçüde garantili ve ucuz finansal kaynak sağlama yollarından birisi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçek, ekonomik rekabeti ters yönde etkilemiş af yasaları bu eğilimi daha da artırıcı bir etken olmuştur (Keleş, 2002:83).

4- Ülkemizdeki vergi afları vergiye olan uyumu artırması gerekirken aksine vergi uyumsuzluğuna yol açmış, kayıt dışı ekonomide de artışa neden olmuştur (Kumluca, 2003:96-97).

4.3. Vergi Aflarının Mali Etkileri

Vergi aflarının mali etkilerini; olumlu ve olumsuz etkileri olmak üzere iki başlık halinde ayrı ayrı inceleyebiliriz.

4.3.1. Mali Açından Vergi Aflarının Olumlu Etkileri

Vergi aflarının mali açıdan olumlu etkileri, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1- Ülkemizde yaşanan ekonomik ve mali problemler birçok mükellefin vergi borçlarını ödeme konusunda sıkıntıya düşmesine hazinenin de yoğun bir kaynak sıkıntısı çekmesine yol açmıştır. Ödenmeyen vergi borçlarının büyük miktarlara ulaşması ve bu konjonktürde bunların ödenmesine veya cebren tahsil edilmesine imkân görülmemesi, böyle bir dönemde vergi aflarının bir çözüm yolu olarak görülmesine neden olmuştur (Gerçek, 2001:144). Nitekim uygulanan vergi afları, bir taraftan ekonomide kısa dönemli gelir artışı sağlanmasında diğer taraftan bütçe açıklarının var olduğu dönemlerde açığın kapatılmasında olumlu etkileri olan bir araç olmuştur (Arıkan ve Yurtsever, 2004b:64).

2- Özellikle vergi aflarının bir defaya mahsus olarak çıkarılması ve tekrar vergi affı çıkarılmayacağı yönünde halkın bilinçlendirilmesi, af yasalarının gelecekte de vergi gelirlerini artırıcı bir etken olmasında etkili olmuştur (Arıkan ve Yurtsever, 2004b:65).

3- Vergi afları vergi kaçakçılığını azaltmak amacıyla ileriye dönük bir yöntem olarak ta kullanılmıştır. Af sayesinde tanınan fırsatlarla, bugüne kadar saklanmış mükelleflerin ortaya çıkması ve beyanda bulunmaları sağlanarak gelecekteki vergi tahsilatını genişletilmiş, aynı toplam vergi gelirin daha düşük vergi oranlarıyla ulaşılmasında önemli bir rol oynamıştır (Bülbül, 2003b:182; Saygılıoğlu, 1990:19).

4.3.2. Mali Açından Vergi Aflarının Olumsuz Etkileri

Vergi aflarının mali açıdan olumsuz etkileri, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1- Tahsilâtın hızlandırılmasına yönelik olarak çıkarılan vergi aflarıyla sağlanan vergi gelirleri, kısa dönemde bütçe için bir gelir olma niteliği taşısa da uzun dönemde af yasalarının olumsuz etkileri ile bu niteliğini kaybetmiştir. Çünkü, daha önce düzenli olarak vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getiren mükellefler af yasalarının uygulanması ve yeni af beklentileri ile vergi ödeme yükümlülüklerini ertelemiş bu ise, devletin gelecekte toplayacağı vergi gelirlerinde önemli ölçüde azalma yaşanmasına yol açmıştır ([http://idari.cu.edu.tr/igunes/makale/vergi affi.doc](http://idari.cu.edu.tr/igunes/makale/vergi%20affi.doc), 03.09.2005).

2- Ülkemizde vergi denetimlerinin çok düşük düzeyde kalması vergi kayıp ve kaçığını artırmıştır (Bülbül, 2003a:208). Uygulanan vergi aflarının bu tür mükellefleri ortaya çıkarması bir yana sağlanan kolaylıklarla bu tür mü-

kelleflerin adeta ödüllendirilmesi, vergi sistemine aykırı hareket edenlerin sayısını artırmış, kayıt dışı ekonominin daha da büyümesine neden olmuştur (Sarılı, 2002:151-152).

5.SONUÇ

Ödeme dışında vergi alacağını sona erdiren nedenlerden biri olan vergi afları, devletin tek taraflı olarak çıkarmış olduğu bir yasayla alacak hakkının bir kısmından veya tamamından vazgeçmesi yönüyle zamanaşımı ve terkinden farklılık göstermektedir. Vergi aflarıyla sadece vergi cezalarından değil vergi aslının bir kısmından da vazgeçilmektedir. Nitekim yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde, sadece gecikme faizlerinin affının bile aynı zamanda vergi aslının affı sonucunu doğurduğu bir gerçektir. Ülkemizde, Cumhuriyet'in ilanından günümüze dek, çok sayıda vergi affı uygulaması yapılmıştır. Bu uygulamaların gerekçesi olarak da daha çok, düşük maliyetle kamuya ek kaynak yaratma düşüncesi gösterilmiş, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, vergi idaresi ve yargısının iş yükünün azaltılması, yaşanan ekonomik krizler nedeniyle zor duruma düşen mükelleflerin ekonomik hayata kazandırılmaları vergi aflarının diğer nedenleri olarak sıralanmıştır.

Yukarıda sayılan bu nedenlerden dolayı vergi affı uygulamasına başvuracak hükümetlerin öncelikle, vergi affı uygulamasına gitmeden önce vergi affının amacını, zamanını en doğru şekilde tespit etmeleri, kısa ve uzun dönemde ortaya çıkaracağı etkileri çok iyi değerlendirerek, bunun sonuçlarına göre vergi affının uygulanıp uygulanmayacağına karar vermeleri daha uygun olacaktır. Çünkü, çalışmanın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz üzere vergi aflarının mükellefler üzerinde bir çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Vergi aflarının mükellefler üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve özellikle vergi aflarının bir gelir toplama aracı olarak kullanılması yerine, Türk Vergi Sistemi'nde aflara ihtiyaç duymayacak köklü değişikliklere ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir. Hükümet veya hükümetler tarafından yapılması gereken bu çalışmalar ise şunlardır:

- Vergi oranlarının makul düzeye çekilerek verginin tabana yayılmasına çalışılması,
- Vergi yasalarının basit ve anlaşılır hale getirilmesi,
- Tahsil sürecini güçlendirecek önlemlerin alınması,
- Vergi yargısının işleyişinin kolaylaştırılması,
- Vergi denetimlerinin etkinliğinin artırılması,

- Mükelleflerde vergi bilinci ve ahlakının (vergi kültürünün) yerleşmesi için, sivil toplum örgütleri (sendikalar, ticaret odaları, sanayi odaları, meslek kuruluşları vb.) aracılığıyla eğitim programlarına ağırlık verilmesi, vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğu inancının yerleştirilmeye çalışılması,
- Mükelleflerin mali gücüne göre vergilendirilmesi, az kazananlardan az, çok kazananlardan çok vergi alınmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması,
- Vergi kanunlarının günün koşullarına uygun hale getirilmeye çalışılması,
- Vergi sistemindeki muafiyet, istisna ve indirimlerin daraltılması için gerekli çalışmaların yapılması, gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen bu çalışmaların yapılması halinde, vergi aflarına başvuru azalabilecek ve mükellefler de vergi aflarının olumsuz etkilerinden kurtulabileceklerdir. Her şeye rağmen yinede çıkarılabilecek vergi aflarının, vergi önünde eşitliği sağlayan, dürüst mükellefleri cezalandırmayan adaletli uygulamalar olmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

ANA BRİTANNİCA. 1993, C.1.

ANA BRİTANNİCA. 1993, C.31.

ARIKAN, Zeynep ve YURTSEVER, Hatice, 2004a, "Türkiye'de Mali Affın Nedenleri ve Sonuçları-I", *Yaklaşım Dergisi*, Y:12, S:136, Nisan: 60-64.

ARIKAN, Zeynep ve YURTSEVER, Hatice, 2004b, "Türkiye'de Mali Affın Nedenleri ve Sonuçları-II", *Yaklaşım Dergisi*, Y:12, S:137, Mayıs: 64-67.

BÜLBÜL, Duran. 2003a, "Vergi Aflarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri-I", *Yaklaşım Dergisi*, Y:11, S:131, Kasım: 206-209.

BÜLBÜL, Duran. 2003b, "Vergi Aflarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri-II", *Yaklaşım Dergisi*, Y:11, S:132, Aralık: 173-182.

DÖNMEZ, Recai. 1992, *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 557/92, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

EKONOMİK DENGİ. 2003, "Vergi Affı ve Paradoksları", S:57, Şubat: 32-33.

ERGİNAY, Akif. 2003, *Kamu Maliyesi* (17. Baskı), Savaş Yayınları, Ekim.

GERÇEK, Adnan. 2001, "Tahsilâtın Hızlandırılması Açısından Tecil Şeklinde Uygulanan Vergi Aflarının Değerlendirilmesi ve Öneriler", *Vergi Dünyası Dergisi*, S:240, Ağustos: 114-150.

KARABULUT, Mehmet. 1996, Vergi Aflarının Vergi Ahlakı Üzerine Etkileri-Türkiye Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

KARAKOÇ, Yusuf. 2002, *Genel Vergi Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.

- KELEŞ, Yusuf. 2002, "Yine mi Af? Mükellefler Ne Zaman Vergi Öderler?", *Vergi Dünyası Dergisi*, S:249, Mayıs: 76-83.
- KIRBAŞ, Sadık. 1997, *Vergi Hukuku* (9. Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara, Ekim.
- KIRBAŞ, Sadık. 2004, *Vergi Hukuku* (16. Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara, Ekim.
- KORKUSUZ, Mehmet. 2003, "Vergi Barışı Üzerine", *Yaklaşım Dergisi*, Y:11, S:123, Mart: 77-79.
- KUMLUCA, İbrahim. 2003, "Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler", *Vergi Sorunları Dergisi*, S:180, Eylül: 94-97.
- NARİNOĞLU, Recep. 1991, "1923 Yılından Sonra Çıkarılan Vergi Af Yasaları Kapsamları ve Değerlendirilmesi", *Vergi Sorunları Dergisi*, S:1991/V, Mayıs: 26-39.
- ORHANER, Emine. 1997, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ÖZDEN, T. Murat. 1992, *Mali Af, Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- PALAMUT, Mehmet E. 1992, "Vergisel Af ve 3787 Sayılı Yasa", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Y:29, S:415, Nisan-Mayıs: 7-11.
- SARILI, M. Ali. 2002, "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Kayıtlı Hale Getirilebilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler", *Vergi Sorunları Dergisi*, S:167, Ağustos: 151-152.
- SAYAR, Fikret. 1987, "1960 Yılından Sonra Çıkarılan Vergi Af Yasaları ve Sonuçları", *Vergi Dünyası Dergisi*, S:73, Eylül: 65-77.
- SAYGILIOĞLU, Nevzat. 1990, "Ülkemizde Vergi Kayıplarının Boyutları, Ölçülebilirliği", *Vergi Dünyası Dergisi*, S:107, Temmuz: 19.
- [Http://idari.cu.edu.t/igunes/makale/vergiiaffi.doc](http://idari.cu.edu.t/igunes/makale/vergiiaffi.doc), 03.09.2005.
- [Http://www.eso-es.net/kurumsal.htm](http://www.eso-es.net/kurumsal.htm), 24.11.2005.
- [Http://www.turmob.org.tr/turmob/basin.htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin.htm), 22.09.2005.
- [Http://www.turmob.org.tr/turmob/basin.htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin.htm), 27.09.2005.
- YALÇIN, Hasan ve BAŞER, Arif. 1996, "Türkiye'deki Mali Aflar ve Vergi Sistemi Üzerine Etkileri", *Vergi Dünyası Dergisi*, S:173, Ocak: 104-110.
- YUMUŞAK, İbrahim. 1997, "Vergi Aflarının Vergi Gelirlerine Etkisi", *Vergi Dünyası Dergisi*, S:188, Nisan: 39-43.